

Anita Adamczyk*

POLITYKI POWROTÓW WOBEC SYRYJSKICH MIGRANTÓW

Streszczenie

Współcześnie najwięcej państw udzielających schronienia migrantom należy do krajów rozwijających się z wewnętrznymi problemami i niewykształconą polityką wobec nich. Powroty do ojczyzny państwa te traktują jako formę zmniejszenia liczby migrantów i rozwiązania towarzyszących im kryzysów gospodarczych, politycznych czy społecznych. Jedną z nacji, wobec której próbuje się wdrożyć politykę powrotów, są Syryjczycy. W artykule analizie poddano przypadki trzech państw sąsiadujących z Syrią (Turcji, Libanu, Jordanii), które przyjęły największą liczbę jej obywateli. Celem artykułu jest zbadanie przyczyn leżących u podstaw polityk powrotu migrantów syryjskich do ojczyzny z powyższych państw. W artykule postawiono tezę, że czynniki wypychające Syryjczyków z sąsiednich państw przyjmujących nie miały wpływu na ich decyzję o powrocie do ojczyzny, ale mogły skłaniać do dalszej migracji.

Słowa kluczowe: migracje, Syryjczycy, polityka powrotów, Turcja, Liban, Jordania

Wstęp

Współcześnie najwięcej państw udzielających schronienia migrantom należy do krajów rozwijających się z wewnętrznymi problemami i niewykształconą polityką wobec nich. Powroty do ojczyzny państwa te traktują jako formę zmniejszenia liczby migrantów i rozwiązania towarzyszących im kryzysów gospodarczych, politycznych czy społecznych. Jedną z nacji, wobec której próbuje się wdrożyć politykę powrotów, są Syryjczycy. Według danych UNHCR z 2023 r. łączna liczba obywateli Syrii objęta ochroną wyniosła 5 424 016. Byli oni rozproszeni przede wszystkim w państwach sąsiedzkich. Gospodarzem największej ich liczby była Turcja (64,5%, czyli 3 500 964). W dalszej kolejności znaleźli oni schronienie w: Libanie (15%, 814 715), Jordanii (12,2%, 661 854), Iraku (4,8%, 259 584), Egipcie (2,7%, 145 157). Pozostali (poniżej 1%)

* Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, e-mail: anita.adamczyk@amu.edu.pl, ORCID: 0000-0002-2851-0200.

przebywali w innych państwach (Afryka Północna)¹. Poza państwami ościennymi obywatele Syrii schronienia szukali także w państwach UE. Dotyczyło to 1,4 mln osób, które otrzymały w nich ochronę międzynarodową (najwięcej w Niemczech i Szwecji)².

W artykule analizie poddane są przypadki trzech państw sąsiadujących z Syrią (Turcji, Libanu, Jordanii), które przyjęły największą liczbę jej obywateli. Jego celem jest zbadanie przyczyn leżących u podstaw polityk powrotu migrantów syryjskich do ojczyzny z powyższych państw, a także dwuznacznej postawy władz tych państw wobec Syryjczyków w różnych okresach. W niniejszym artykule postawiono tezę, że czynniki wypychające Syryjczyków z sąsiednich państw przyjmujących nie miały wpływu na ich decyzję o powrocie do ojczyzny, ale mogły skłaniać do dalszej migracji. W związku z powyższym zasadne jest postawienie kilka pytań badawczych: ilu Syryjczyków powróciło do ojczyzny?, jakie czynniki miały wpływ na postawy wobec Syryjczyków w państwach przyjmujących?, jakie były tureckie plany wobec migrantów syryjskich?, czym charakteryzowała się polityka powrotów w Libanie?, jak ewoluowała polityka Jordanii wobec migrantów syryjskich? W celu udowodnienia tez zastosowano interdyscyplinarne podejście badawcze i metody charakterystyczne dla nauk prawnych (metoda dogmatyczna) i politologii (metoda decyzyjna, komparatystyczna).

Teoretycznym punktem wyjścia do omawianej problematyki jest teoria *push/pull*. Sugeruje ona, że migranci podejmują decyzje o powrocie/pozostaniu / dalszej migracji na podstawie porównania warunków między miejscem zamieszkania a potencjalnej destynacji. Ponadto wykorzystać można teorię równowagi społecznej Harolda W. Saundersa pokazującą rozdźwięk między oczekiwaniami a rzeczywistością. Dla niej kluczowym elementem przy podejmowaniu decyzji o powrocie są perspektywy gospodarcze (dostęp do rynku pracy, zaspokojenie podstawowych potrzeb) oraz bezpieczeństwo (ochrona przed prześladowaniem, aresztowaniem). Syria należy jednak do państw będących w permanentnym kryzysie. Jest areną konfliktu wojennego, której towarzyszą cechy charakterystyczne dla państwa upadłego. Na jej terytorium dochodzi do naruszeń praw człowieka, ma miejsce kryzys humanitarny, gospodarczy, a ośrodek władzy centralnej nie kontroluje i nie sprawuje efektywnej władzy. Można uznać, że Syria jest w stanie „wegetatywnym”, a sposób

¹ *Syria Regional Refugee Response*, 2023, UNHCR, <https://data.unhcr.org> (15.07.2023).

² *Syria Situation of Returnees from Abroad. Country of Origin Information Report*, European Asylum Support Office 2021, s. 7, <https://euaa.europa.eu> (2.07.2023).

jej funkcjonowania jest sprzeczny z państwem „normalnym”³. Stan, w którym się znajduje, wpływa na niestabilność w regionie. Odciska piętno na gospodarce, infrastrukturze i dobrostanie państw sąsiednich.

Syryjczycy – niechciany lud

W obliczu narastających problemów ekonomicznych, politycznych i społecznych Syryjczycy zostali uwięzieni między państwami przyjmującymi, które ich nie chciały, a Syrią, do której trudno było im wrócić. Czynnikiem wypychającym były restrykcyjne polityki Libanu, Turcji i Jordanii zmuszające ich do powrotu, co naruszało zasadę *non-refoulement*. Liban i Jordania nie są jednak sygnatariuszami konwencji genewskiej, choć drugie wymienione państwo na mocy memorandum podpisanego z UNHCR w 1998 r. winno respektować tę zasadę. Z kolei Turcja podpisała konwencję i jest zobowiązana do jej przestrzegania. Niektóre państwa przyjęły narrację, że Syria lub jej części są bezpieczne i z tego m.in. powodu zaczęły promować politykę powrotów. Takie podejście było niebezpieczne, bowiem pozbawiało Syryjczyków praw człowieka i narażało na represje ze strony władz syryjskich.

Obywatele Syrii schronieni w państwach sąsiedzkich znajdują się w coraz trudniejszej sytuacji. Ma to związek nie tylko z przedłużającym się konfliktem w Syrii, ale także kryzysem ekonomicznym w państwach goszczących oraz skutkami pandemii COVID-19 i wojny w Ukrainie. W państwach przyjmujących spotykają się oni z nietolerancją i polityką „dobrowolnych” przesiedleń do ojczyzny. Są pariasami, których nikt nie chce. Z danych UNHCR wynika, iż w latach 2016–2022 do kraju powróciło 354 055 Syryjczyków. Wyjeżdżali oni przede wszystkim z Turcji, Jordanii i Libanu. Jak pokazał raport Human Right Watch, reemigranci powracający z dwóch ostatnich państw nie byli bezpieczni w ojczyźnie. Doświadczali aresztowań, tortur, porwań czy egzekucji pozasądowych⁴.

Tureckie plany rozwiązania kwestii migrantów syryjskich

Z raportów wielu organizacji międzynarodowych wynikało, że Syria nie jest bezpieczna, a powracający są narażeni na prześladowanie. Oznacza to, że państwa goszczące Syryjczyków nie mogły zmuszać ich do

³ Ł. Roman, *Państwa upadłe jako zagrożenie bezpieczeństwa na początku XXI wieku*, „Obronność. Zeszyty Naukowe”, 2014, nr 3, s. 114.

⁴ „Our Lives Are Like Death” *Syrian Refugee Returns from Lebanon and Jordan*, Human Rights Watch 2021, <https://www.hrw.org>, 20.10.2021 (27.06.2023).

powrotu. Jednak antyuchodźczy natywizm, kłopoty gospodarcze i polityczne wpływały na decyzje ich rządów. Jednym z państw goszczących była Turcja, która przyjęła większość obywateli Syrii. Według oficjalnych danych z kwietnia 2023 r. w Turcji przebywało 3 411 029 Syryjczyków z ochroną tymczasową (3,84% populacji Turcji) i 223 881 z tureckim obywatelstwem (dane z grudnia 2022 r.)⁵. 98% Syryjczyków mieszkało w miastach (były to głównie Stambuł, Gaziantep, Sanliurfa, Hatay). Władze tego państwa po wybuchu wojny w Syrii przyjęły politykę otwartych drzwi. Jednak wraz z rosnącymi problemami ekonomicznymi sytuacja uległa zmianie.

Według *Indeksu państw niestabilnych* (FSI) Turcja zajęła 52. miejsce (81,2 pkt) w 2023 r., podczas gdy w 2011 r., kiedy rozpoczął się kryzys w Syrii, uplasowała się na 95. miejscu (74,9 pkt)⁶. Oznaczało to, że sytuacja w tym państwie, analizowana na podstawie szeregu wskaźników społecznych, politycznych, ekonomicznych i militarnych, w okresie 12 lat uległa pogorszeniu. Przede wszystkim kłopoty ekonomiczne przełożyły się na zmianę stosunku społeczności przyjmującej do imigrantów. Od 2016 r. zauważalne były przypadki przestępstw z nienawiści i akty dyskryminacji Syryjczyków. Stali się oni „kozłami ofiarnymi”, niechcianymi gośćmi i konkurencją dla Turków na rynku pracy i w sferze pomocy socjalnej⁷. Z badań przeprowadzonych w 2021 r. wynikało, że 82% obywateli Turcji opowiadało się za odesłaniem ich do domu⁸. Kojarzyli ich z osobami niebezpiecznymi, stanowiącymi ciężar i niechroniącymi własnego państwa⁹. Taka postawa społeczeństwa przyjmującego wzbudzała niepokój u Syryjczyków i zachęcała ich do opuszczenia Turcji (w 2021 r. odsetek obywateli Syrii, którzy łączyli swoją przyszłość z Turcją, spadł do 31% z 62% rok wcześniej¹⁰).

Po 2018 r. kwestia syryjskich migrantów stała się problemem politycznym. Podczas wyborów lokalnych w 2019 r. kandydat Republikańskiej Partii Ludowej (CHP) Ekrem İmamoğlu na stanowisko burmistrza

⁵ *Türkiye'deki Suriyeli Sayısı*, Mülteciler Derneği, <https://multeciler.org.tr>, 04.2023 (16.06.2023).

⁶ *Fragile States Index 2023*, Fragile State Index, <https://fragilestatesindex.org> (18.06.2023).

⁷ P. Kenyon, *Syrian Refugees Say They're Feeling Unwelcome in Turkey, But Have Nowhere Else to Go*, npr News, <https://www.npr.org>, 6.07.2022 (15.07.2023).

⁸ *PİAR anketi: AKP'lilerin yüzde 33'ü merkez sağda yeni bir parti istiyor*, T24, <https://t24.com.tr>, 19.07.2019 (9.06.2023).

⁹ M.M. Erdoğan, *Syrians Barometer 2021 a Framework for Achieving Social Cohesion With Syrians in Türkiye*, UNHCR 2021, s. 10, <https://www.unhcr.org> (7.05.2023).

¹⁰ *Ibidem*, s. 17.

Stambułu zapowiedział opracowanie polityki powrotów¹¹. Po wygranej podjął decyzje o: 1) zamknięciu Stambułu dla rejestracji tymczasowej obywateli Syrii, 2) opuszczeniu miasta przez osoby objęte ochroną i mające zameldowanie w innej prowincji, 3) kontroli ważności dokumentu ochrony tymczasowej na dworcach, lotniskach i innych środkach komunikacji miejskiej w celu odsyłania tych, którzy wbrew prawu przebywali w Stambule¹². W odpowiedzi na te zmiany Syryjczycy 25 lipca 2019 r. zorganizowali demonstrację pod domem burmistrza pod hasłem *BenInsanim*, czyli „Jestem człowiekiem”¹³.

Od 2019 r. władze tureckie lansują projekt budowy strefy bezpieczeństwa w północnej Syrii, by przesiedlić tam Syryjczyków i tym samym zmniejszyć ich liczbę w Turcji, zmienić skład etniczny pogranicza i zagwarantować bezpieczeństwo państwa. Przesiedleniu na te obszary miało podlegać 1 mln Syryjczyków, dla których zamierzano zbudować infrastrukturę o wartości 27 mld dolarów. Był to efekt zapowiedzi nowej polityki prezydenta idącej w kierunku zachęcania ich do dobrowolnych powrotów. Należy jednak zauważyć, iż w lutym 2023 r. część tego regionu nawiedziło trzęsienie ziemi. W jego następstwie zniszczona została infrastruktura publiczna i domy. Perspektywa powrotu do tego regionu stała się mniej prawdopodobna.

W 2022 r. Turcja podjęła nowe środki w zakresie polityki migracyjnej. Wśród nich były: 1) nierejestrowanie osób ubiegających się o ochronę tymczasową w 16 prowincjach, 2) zmniejszenie progu z 25% do 20% obecności cudzoziemców w danej dzielnicy (skutek zamknięcia 1169 dzielnic w 54 prowincjach Turcji dla rejestracji imigrantów), 3) wyburzenie opuszczonych budynków w zamkniętych dzielnicach dla cudzoziemców, 4) weryfikacja danych adresowych Syryjczyków mająca na celu m.in. dezaktywację statusu ochrony tymczasowej, co wiązało się z brakiem dostępu do usług takich, jak edukacja czy opieka zdrowotna¹⁴.

Problem Syryjczyków stał się ważnym tematem polityki wewnętrznej przed wyborami parlamentarnymi i prezydenckimi w 2023 r. Według badania *Turkiye Trends* z 2022 r. kwestia uchodźców znalazła się w gronie trzech najważniejszych problemów państwa, po gospodarce i terrory-

¹¹ Ekrem Imamoğlu Suriyeli Mültecilerle İlgili Planını 3 Adımda Anlattı, Euronews, <https://tr.euronews.com>, 12.04.2019 (7.05.2023).

¹² Düzensiz Göçle Mücadele İle İlgili Basın Açıklaması, İstanbul Valiliği, <http://www.istanbul.gov.tr>, 22.07.2019 (9.05.2023).

¹³ A. Pamuk, *Turkey Once Welcomed Syrian Refugees. Now It's Deporting Them to a War Zone*, The Century Foundation, <https://tcf.org>, 25.07.2019 (8.07.2023).

¹⁴ *Turkey Restricts Temporary, International Protection Registry in 16 Provinces*, Dilara Aslan, <https://www.dailysabah.com/>, 24.02.2022 (9.06.2023).

zmie¹⁵. Antysyryjska kampania polityczna i negatywne nastawienie społeczeństwa do migrantów z Syrii skutkowało falą nienawiści i dyskryminacji wraz z przemocą i morderstwami włącznie. Sytuacja ta skłoniła Syryjczyków do dalszej emigracji na teren UE. Do września 2022 r. uczyniło to około 25 000 osób¹⁶. W tym samym okresie Syryjczycy zainicjowali tzw. *Karawanę światła*, czyli akcję opuszczenia Turcji i udania się do UE. Inni zostali zmuszeni do powrotu do ojczyzny. Według UNHCR od 2016 r. do końca 2022 r. wyjechało 157 758 osób (najwięcej w 2019 r. – 34 303 i 2022 r. – 33 953 osób)¹⁷. Z kolei w ocenie rzecznika MSW İsmaila Çatakli do Syrii powróciło 526 932 osób (dane z października 2022 r.)¹⁸.

Przed wyborami lider Republikańskiej Partii Ludowej Kemal Kılıçda-
rođlu (kandydat na urząd prezydenta z ramienia partii opozycyjnych) zapowiedział, że jeśli obejmie rządy, to w ciągu dwóch lat odeśle wszystkich Syryjczyków do ojczyzny. Retorykę antyuchodźczą stosowali także członkowie innych partii, jak np.: Dobrej Partii (*İyi*), Partii Zwycięstwa (*Zafer*), Partii Demokracji i Postępu (DEVA), Partii Felicity (SAADET), Partii Przyszłości (GELECEK) czy Partii Ojczyźnianej (*Memleket*). W obliczu krytyki polityki rządu wobec Syryjczyków ze strony partii opozycyjnych i społeczeństwa partia rządząca również zaczęła popierać powrót Syryjczyków do północnej części Syrii. Ponadto prezydent Turcji zainicjował zbliżenie z B. al-Asadem w imię „pokoju i stabilności” dla Syrii. Zdawał sobie bowiem sprawę z faktu, że powroty Syryjczyków z Turcji można osiągnąć przy współpracy z syryjskim rządem. Prezydent Syrii postawił jednak warunek, a mianowicie wycofanie się Turcji z północnej części Syrii¹⁹. Poszukiwanie wspólnego dialogu zaniepokoiło migrantów syryjskich w Turcji, ponieważ liczyli oni na wsparcie w walce z B. al-Asadem.

Polityka powrotów w Libanie

Poza Turcją politykę powrotów stosowano także w Libanie. W państwie tym Syryjczycy traktowani byli jako przesiedleńcy (*naziheen*), a nie uchodźcy (*laji*). Ich liczba jest prawdopodobnie wyższa niż po-

¹⁵ K. Petillo, *From Aid to Inclusion: A Better Way to Help Syrian Refugees in Turkey, Lebanon, and Jordan*, Policy Brief, <https://ecfr.eu>, 31.01.2023 (16.06.2023).

¹⁶ *Thousands of Syrians Migrated from Turkey to Europe*, MEMO Middle East Monitor, <https://www.middleeastmonitor.com>, 9.09.2022 (17.06.2023).

¹⁷ *Durable Solutions*, UNHCR, <https://unhcr.org.>, 31.07.2022 (7.06.2023).

¹⁸ C. Caymaz [i in.], *Suriyelilerin ülkelerine gönüllü geri dönüşleri sürüyor*, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr>, 12.05.2022 (1.06.2023).

¹⁹ S. al-Khalidi, *Syria's Assad Says He Won't Meet Erdogan Until Turkey Ends Its 'Occupation'*, Reuters, <https://www.reuters.com>, 16.03.2023 (15.07.2023).

daje UNHCR i oscyluje wokół 1,5 mln²⁰. W 2012 r. przyjęto wobec migrantów z Syrii politykę dysocjacji i braku obozowania (*non-encampment*). Pierwsza z nich weszła w życie wraz z ogłoszeniem deklaracji z Baabda przygotowanej przez Komitet Dialogu Narodowego w Libanie. Zapowiedziano w niej m.in.: 1) neutralność wobec konfliktów w regionie w trosce o interes narodowy, 2) kontrolowanie sytuacji na granicy z Syrią oraz 3) zagwarantowanie prawa do „solidarności humanitarnej”²¹. Druga z polityk opierała się na odmowie zakładania oficjalnych obozów dla Syryjczyków przez organizacje humanitarne. Mieli oni mieszkać w prywatnych mieszkaniach lub nieformalnych osiedlach.

Chęć niesienia pomocy Syryjczykom widoczna była na początku kryzysu. Nastroje wobec nich zmieniły się w 2014 r., gdy ich liczba przekroczyła 1 mln. Wówczas władze Libanu zdecydowały o wstrzymaniu przyjmowania Syryjczyków. Była to zapowiedź odejścia od polityki otwartych drzwi na rzecz polityki przemyślanych i sformalizowanych działań. Wydano wówczas dokument (*Policy Paper on Syrian Refugee Displacement*), w którym zdecydowano o ograniczeniu wjazdu obywateli Syrii do Libanu, zawieszeniu ich rejestracji przez UNHCR jako uchodźców oraz zachęcaniu „wszelkimi możliwymi sposobami” do powrotu do Syrii lub wyjazdu do innego kraju. Celem tych działań było zmniejszenie ich liczebności, obciążenia w sferze ekonomicznej i społecznej państwa oraz zapewnienie bezpieczeństwa państwa. By to osiągnąć, zdecydowano się np. na przyjęcie nowych przepisów dotyczących pobytu i legalizacji, skrupulatne stosowanie prawa wobec Syryjczyków szczególnie w dziedzinie zatrudnienia i pobytu, wprowadzenie godziny policyjnej w co najmniej 45 gminach²².

Postępująca erozja władzy politycznej, kryzys ekonomiczny oraz sekciarskie podziały Libańczyków (które warunkowały otwartość na migrantów) nie pozostały obojętne dla polityki wobec Syryjczyków. Wpływ na to miały także problemy z dostawą prądu, paliwa, spadek wartości libańskiej waluty i życie 74% obywateli tego kraju poniżej gra-

²⁰ W.S. Seifeddine, *Lebanon Plans To Repatriate 15,000 Refugees Monthly to Syria*, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr>, 4.07.2022 (15.06.2023).

²¹ *General Assembly Security Council, Annex to the identical letters dated 13 June 2012 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Lebanon to the United Nations addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council Baabda Declaration issued by the National Dialogue Committee on 11 June 2012*, s. 3, Security Council Report, <https://www.securitycouncilreport.org> (20.05.2023).

²² K. Mansour, *UN Humanitarian Coordination in Lebanon: The Consequences of Excluding Syrian Actors*, Chatham House 2017, s. 5–6, <https://lucris.lub.lu.se> (20.06.2023).

nicy ubóstwa²³. Dopelnieniem trudnej sytuacji były skutki pandemii oraz wybuch w bejruckim porcie morskim 4 sierpnia 2020 r. Problemem był także niedobór pszenicy, która eksportowana była z Ukrainy, oraz koszty, jakie poniósł rząd libański na przyjęcie syryjskich migrantów (ponad 40 mld dolarów od 2011 r.)²⁴. Niekorzystna sytuacja polityczna, ekonomiczna i społeczna w Libanie wpłynęła na zajęcie 25. miejsca wśród państw niestabilnych w 2023 r. (91,8 pkt)²⁵.

Wskazywanie Syryjczyków jako katalizatorów kryzysu sprzyjało wzrostowi nastrojów antysyryjskich w Libanie. Migranci syryjscy dostrzegali wiele czynników rodzących napięcia między obu społecznościami. Wśród nich najczęściej wymieniane były: rywalizacja o pracę (62% w 2021 r., a rok wcześniej 57%), rzeczywista lub postrzegana dyskryminacja w udzielaniu pomocy (31%), różnice polityczne (27% w 2021 r. i 36% w 2020 r.) i kulturowe (25% w 2021 r. i 51% w 2020 r.)²⁶. Nieprzyjazna atmosfera wpłynęła na postawy Syryjczyków wobec swej przyszłości w tym państwie. I tak, z badań przeprowadzonych we wrześniu 2022 r. wynikało, iż 69% respondentów planowało wyjazd z Libanu do państwa trzeciego (wzrost w stosunku do 2021 r. o 22%), a jedynie 2% do Syrii²⁷.

Według oficjalnych danych UNHCR w latach 2016–2022 do Syrii z Libanu powróciło 76 290 osób (w ostatnim wskazanym roku – 9 711)²⁸. W 2017 r. prezydent Libanu Michel Aoun na forum ONZ za pilne uznał zorganizowanie „dobrowolnych i bezpiecznych” przesiedleń Syryjczyków do ojczyzny²⁹. Zaczęto promować opcję repatriacji Syryjczyków i podkreślać ich tymczasową obecność w kraju. Wizję tę podtrzymał premier Libanu Saad Hariri na konferencji Bruksela III (14 marca 2019 r.)³⁰. W tym samym roku Wyższa Rada Obrony podjęła decyzję

²³ J. Kotulski, *Hezbollah zastępuje państwo*, Krytyka Polityczna, <https://krytykapolityczna.pl>, 27.09.2021 (9.07.2023).

²⁴ *Syrian Refugees Cost Lebanon Over \$40bn Since 2011*, The Siasat Daily, <https://www.siasat.com>, 24.01.2023 (5.07.2023).

²⁵ *Fragile States...*

²⁶ *Vulnerability Assessment for Syrian Refugees in Lebanon. VASyR 2021*, Inter-Agency Coordination Lebanon, UNHCR, UNICEF, WSP, 2022, s. 38, <https://reliefweb.int> (5.07.2023).

²⁷ *Endless Refugee and Unsafe Homecoming. Refugee Protection Watch Report 2022*, p. 28, Pax for Peace, <https://paxforpeace.nl> (9.06.2023).

²⁸ *Durable...*

²⁹ *Global Cooperation, Tackling Root Causes Central to Fight against Terrorism, World Leaders Stress on Third Day of General Debate*, United Nations, <https://press.un.org>, 21.09.2017 (8.07.2023).

³⁰ *Hariri at Brussels III: We Are Committed To Working with UNHCR on Syrian Displaced Issue*, MTV, <https://www.mtv.com.lb>, 14.03.2019 (20.06.2023).

o deportacji Syryjczyków, którzy nielegalnie przekroczyli granicę po 24 kwietnia 2019 r.³¹. Od połowy 2019 r. do końca 2020 r. uczyniono to w stosunku do 6 000 Syryjczyków³². W lipcu 2022 r. zastępca ministra ds. przesiedleńców Issam Charafeddine wznowił rządowy plan repatriacji Syryjczyków (rozpoczęty w 2018 r. i wstrzymany z powodu pandemii). Zakładał on dobrowolne powroty 15 000 osób miesięcznie³³. Plan konsultowany był ze stroną syryjską, która wyraziła chęć przyjęcia powracających. Zainaugurowano go 26 października 2022 r., dokonując repatriacji 750 obywateli Syrii. W kolejnym miesiącu nie zorganizowano żadnego konwoju powrotnego³⁴. Plan ewakuacji 15 000 osób miesięcznie nie powiódł się.

Jordania a kłopotliwi goście

Poza powyższymi państwami krajem goszczącym Syryjczyków była także Jordania. Według *Indeksu państw niestabilnych* państwo to zajęło 68. miejsce w 2023 r. (75,7 pkt), co klasyfikowało je jako najstabilniejsze spośród czterech innych krajów sąsiadujących z Syrią i przyjmujących jej obywateli³⁵. W ostatnich latach kraj ten również doświadczył skutków kryzysu ekonomicznego i pandemii, co przełożyło się na jakość życia w tym państwie i niepokoje społeczne. W trudnej sytuacji byli Syryjczycy, których większość (86%) żyła poniżej granicy ubóstwa³⁶. Wielu imigrantów dotknęło bezrobocie, skutkujące ich zadłużeniem, brakiem bezpieczeństwa żywnościowego, obniżeniem stanu zdrowia i edukacji.

Szacowano, że w państwie tym przebywało około 1,4 mln Syryjczyków. Zamieszkiwali oni głównie miasta (Amman, Irbid, Mafraq) oraz obozy (Zaatari, Emirati Jordanian Camp, Azraq). Obecność Syryjczyków w Jordanii odbierana była negatywnie w kontekście ekonomicznym. Wywierali oni presję przede wszystkim na rynek pracy, usługi (edukację,

³¹ *Our Lives...*, s. 13.

³² *Is Syria Safe For Return? Returnees' Perspective*, *Voices for Displaced Syrians*, Operations & Policy Center, s. 21, <https://voicesforsyrians.org>, 11.12.2021 (23.06.2023).

³³ *Caretaker Minister Aims to Return '15,000 Displaced [Syrians] Per Month, With Syrian Govt Support*, *L'Orient Today*, <https://today.lorientlejour.com>, 4.07.2022 (6.06.2023).

³⁴ N. Durgham, *The Walls Close in on Syrian Refugees in Lebanon as Repatriation Plans Begin*, *The Tahrir Institute for Middle East Policy*, <https://timep.org>, 27.10.2022 (8.06.2023).

³⁵ *Fragile States...*

³⁶ A.J. al-Sarayrah, *Trends of Heads of Syrian Refugee Families Towards Voluntary Return to Their Homeland*, „*Journal of Positive School Psychology*”, 2022, vol. 6, s. 7588.

służbę zdrowia), infrastrukturę, wzrost cen wynajmu mieszkań i żywności. Ich pobyt miał także wpływ na ograniczenie zasobów słodkiej wody i energii. Zauważano ponadto wzrost przestępczości i narkomanii wśród młodzieży. Poza negatywnymi odczuciami związanymi z ich bytnością odnotowano także pozytywne konotacje. Miały one przede wszystkim wymiar ekonomiczny (tania siła robocza, tworzenie nowych miejsc pracy)³⁷.

Jordania w przeciwieństwie do innych państw nie przygotowała planu powrotów migrantów do Syrii. Jeśli zdarzały się, to były spontaniczne i dobrowolne. W latach 2016–2022 zdecydowały się na to 64 934 osoby (z czego 45% w 2019 r.)³⁸. Władze jordańskie przyjęły taktykę polegającą na poszukiwaniu darczyńców, którzy wsparliby pobyt Syryjczyków w ich kraju³⁹. Jednak w świetle kurczących się środków międzynarodowych i malejącego zainteresowania politycznego strategia ta ulegała zmianie. Jak zauważył jordański politolog Issam Qadama-ni, Jordania powinna przyjąć plan powrotów Syryjczyków do stabilnych regionów ich ojczyzny. A jeśli to się nie powiedzie, to społeczność międzynarodowa winna przyjąć ich u siebie⁴⁰.

Zakończenie

Powyższa analiza pokazuje brak jednolitej polityki państw wobec migrantów z Syrii po 2011 r. Miało to związek przede wszystkim z trudną do przewidzenia skalą i czasem trwania konfliktu. To z kolei wpływało na brak kompleksowych rozwiązań prawnych. Ponadto przedłużająca się wojna w Syrii nie była bez znaczenia dla wewnętrznych spraw państw sąsiednich i regionu. Trudności, z jakimi borykały się opisane państwa, wpływały na niechęć wobec Syryjczyków i promowanie polityki ich wyjazdów. Negatywna postawa społeczeństw przyjmujących wynikała z utożsamiania ich obecności w kategorii problemów.

Syryjczycy przebywający w opisanych państwach żyli w zawieszaniu i można zaryzykować stwierdzenie, że byli „odarci ze swoich praw”, jak pisał Georg Agamben o uchodźcach. Dotyczyło to szczególnie osób nielegalnie w nich przebywających, co wykluczało je z dostępu do za-

³⁷ H. Khawaldah, N. Alzboun, *Socio-Economic and Environmental Impacts of Syrian Refugees in Jordan: A Jordanians' Perspective*, Heliyon, 2022, vol. 8, <https://www.cell.com> (28.06.2023).

³⁸ *Durable...*

³⁹ S. al-Khalidi, *Jordan's PM Appeals For More Aid as Most Syrian Refugees Set to Stay*, Reuters, <https://www.reuters.com>, 20.02.2019 (8.06.2023).

⁴⁰ *'Lost Generation' of Syrians in Jordan Share Bittersweet Feelings Amid Return Home*, Arab News, <https://www.arabnews.com>, 6.11.2022 (5.07.2023).

trudnienia, edukacji, ochrony zdrowia czy swobodnego przemieszczania się. Trudna sytuacja życiowa obywateli Syrii w Turcji, Libanie i Jordanii nie miała jednak wpływu na decyzje o dobrowolnym powrocie do ojczyzny. Hamulcem były obawy przed aresztowaniem, torturami, prześladowaniem czy poborem do wojska. Oznacza to, że wpływ na decyzję o powrocie miały warunki w ojczyźnie, a nie państwie przyjmującym.

Bibliografia

- al-Khalidi S., *Jordan's PM Appeals For More Aid as Most Syrian Refugees Set to Stay*, Reuters, <https://www.reuters.com>, 20.02.2019 (8.06.2023).
- al-Khalidi S., *Syria's Assad Says He Won't Meet Erdogan Until Turkey Ends Its 'Occupation'*, Reuters, <https://www.reuters.com>, 16.03.2023 (15.07.2023).
- al-Sarayrah A.J., *Trends of Heads of Syrian Refugee Families Towards Voluntary Return to Their Homeland*, „Journal of Positive School Psychology”, 2022, vol. 6.
- Caretaker Minister Aims to Return '15,000 Displaced [Syrians] Per Month,' With Syrian Govt Support*, L'Orient Today, <https://today.lorientlejour.com>, 4.07.2022 (6.06.2023).
- Caymaz C., Günebakan A., Maltaş R., Etgü M., *Suriyelilerin ülkelerine gönüllü geri dönüşleri sürüyor*, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr>, 12.05.2022 (1.06.2023).
- Durable Solutions*, UNHCR, <https://unhcr.org>, 31.07.2022 (7.06.2023).
- Durgham N., *The Walls Close in on Syrian Refugees in Lebanon as Repatriation Plans Begin*, The Tahrir Institute for Middle East Policy, <https://timep.org>, 27.10.2022 (8.06.2023).
- Düzensiz Göçle Mücadele İle İlgili Basın Açıklaması*, İstanbul Valiliği, <http://www.istanbul.gov.tr>, 22.07.2019 (9.05.2023).
- Ekrem İmamoğlu Suriyeli Mültecilerle İlgili Planını 3 Adımda Anlattı*, Euronews, <https://tr.euronews.com>, 12.04.2019 (7.05.2023).
- Endless Refugee and Unsafe Homecoming. Refugee Protection Watch Report 2022*, Pax for Peace, <https://paxforpeace.nl> (9.06.2023).
- Erdoğan M.M., *Syrians Barometer 2021 a Framework for Achieving Social Cohesion With Syrians in Türkiye*, UNHCR 2021, <https://www.unhcr.org> (7.05.2023).
- Fragile States Index 2023*, Fragile State Index, <https://fragilestatesindex.org> (18.06.2023).
- General Assembly Security Council, Annex to the identical letters dated 13 June 2012 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Lebanon to the United Nations addressed to the Secretary-General and the President of the Security Council Baabda Declaration issued by the National Dialogue Committee on 11 June 2012*, Security Council Report, <https://www.securitycouncilreport.org> (20.05.2023).
- Global Cooperation, Tackling Root Causes Central to Fight against Terrorism, World Leaders Stress on Third Day of General Debate*, United Nations, <https://press.un.org>, 21.09.2017 (8.07.2023).
- Hariri at Brussels III: We Are Committed To Working with UNHCR on Syrian Displaced Issue*, MTV, <https://www.mtv.com.lb>, 14.03.2019 (20.06.2023).

- Is Syria Safe For Return? Returnees' Perspective*, Voices for Displaced Syrians, Operations & Policy Center, <https://voicesforsyrians.org> (23.06.2023).
- Kotulski J., *Hezbollah zastępuje państwo*, Krytyka Polityczna, <https://krytyka.polityczna.pl>, 27.09.2021 (9.07.2023).
- Kenyon P., *Syrian Refugees Say They're Feeling Unwelcome in Turkey, But Have Nowhere Else to Go*, npr News, <https://www.npr.org>, 6.07.2022 (15.07.2023).
- Khawaldah H., Alzboun N., *Socio-Economic and Environmental Impacts of Syrian Refugees in Jordan: A Jordanians' Perspective*, Heliyon, 2022, vol. 8, <https://www.cell.com> (28.06.2023).
- 'Lost Generation' of Syrians in Jordan Share Bittersweet Feelings Amid Return Home*, Arab News, <https://www.arabnews.com>, 6.11.2022 (5.07.2023).
- Mansour K., *UN Humanitarian Coordination in Lebanon: The Consequences of Excluding Syrian Actors*, Chatham House 2017, <https://lucris.lub.lu.se> (20.06.2023).
- „Our Lives Are Like Death” Syrian Refugee Returns from Lebanon and Jordan*, Human Rights Watch 2021, <https://www.hrw.org>, 20.10.2021 (27.06.2023).
- Pamuk A., *Turkey Once Welcomed Syrian Refugees. Now It's Deporting Them to a War Zone*, The Century Foundation, <https://tcf.org>, 25.07.2019 (8.07.2023).
- PIAR anketi: AKP'lilerin yüzde 33'ü merkez sağda yeni bir parti istiyor*, T24, <https://t24.com.tr>, 19.07.2019 (9.06.2023).
- Petillo K., *From Aid to Inclusion: A Better Way to Help Syrian Refugees in Turkey, Lebanon, and Jordan*, Policy Brief, <https://ecfr.eu>, 31.01.2023 (16.06.2023).
- Roman Ł., *Państwa upadłe jako zagrożenie bezpieczeństwa na początku XXI wieku*, „Obronność. Zeszyty Naukowe”, 2014, nr 3.
- Seifeddine W.S., *Lebanon Plans To Repatriate 15,000 Refugees Monthly to Syria*, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr>, 4.07.2022 (15.06.2023).
- Syria Regional Refugee Response*, 2023, UNHCR, <https://data.unhcr.org> (15.07.2023).
- Syria Situation of Returnees from Abroad. Country of Origin Information Report*, European Asylum Support Office 2021, <https://euaa.europa.eu> (2.07.2023).
- Syrian Refugees Cost Lebanon Over \$40bn Since 2011*, The Siasat Daily, <https://www.siasat.com>, 24.01.2023 (5.07.2023).
- Syrian Refugees Face Quick Deportation After Reaching Lebanon*, PBS News Hour, <https://www.pbs.org>, 18.01.2023 (3.07.2023).
- Thousands of Syrians Migrated from Turkey to Europe*, MEMO Middle East Monitor, <https://www.middleeastmonitor.com>, 9.09.2022 (17.06.2023).
- Turkey Restricts Temporary, International Protection Registry in 16 Provinces*, Dilara Aslan, <https://www.dailysabah.com>, 24.02.2022 (9.06.2023).
- Türkiye'deki Suriyeli Sayısı*, Mülteciler Derneği, <https://multeciler.org.tr> (16.06.2023).
- Vulnerability Assessment for Syrian Refugees in Lebanon. VASyR 2021*, Inter-Agency Coordination Lebanon, UNHCR, UNICEF, WSP, 2022, <https://reliefweb.int> (5.07.2023).

Return Policies Towards Syrian Migrants

Abstract

Today, the largest number of countries sheltering migrants belong to developing countries with internal problems and uneducated policies towards them. These countries view returns to their homeland as a form of reducing the number of migrants and solving the economic, political or social crises that accompany them. One of the nations against

which attempts are being made to implement return policies are Syrians. The article analyzes the cases of three countries neighboring Syria (Turkey, Lebanon, Jordan) that have taken in the largest number of their citizens. The purpose of the article is to examine the reasons behind the return policies of Syrian migrants to their homeland from the above countries. The article posits the thesis that the factors pushing Syrians out of neighboring host countries did not influence their decision to return to their homeland, but may have prompted further migration.

Keywords: Migration, Syrians, Return Policy, Turkey, Lebanon, Jordan